

da je v vsakem ljudstvu kal za daljno bodočnost, ko si bomo ljudje dobri med seboj. To je sicer svetovni nazor, vendar značilen za novo gledanje in čustvovanje. Cankar takega stavka ne bi bil mogel napisati, ker je rojen iz drugačne miselnosti, čeprav je tudi on stal nad človekom, ki je omejen po narodnosti. Impresionizem je bil dosledno združen s skepto, ker je gledal le dozdevni svet, zdaj se svet obrača k absolutnim vrednotam duha, ki naj preobrazijo resničnost. Bolj kot vdanost in vtopitev v skrivnosti naravne zakonitosti prevladuje volja v večne vrednote duha. Že Nietzsche pravi v nekem aforizmu, da se religija, umetnost in morala ne menijo za bistvo sveta in stvari. O umetnosti lahko trdimo, da se je dozdej vendar preveč pogrezala v bistvo stvari in porabljala duha. Toda zakonitost stvari ni zakonitost duha, kakor gosienica še ni metulj.

Primorske novele« imajo snov iz zasedenega ozemlja, a bolj kot narodna misel prevladuje čista človečnost. S svojim duhom in slogom kažejo človeka, ki more biti rojen le pod goriškim in tržaškim nebom, tam, kjer vije burja čez Kras v morje, kjer je dan svetlejši kot pri nas in nebo nižje nad teboj, kjer ljudem živeje teče kri po žilah in visoke stavbe zrealijo patos južnega ljudstva in kretnjo, ki ni usmerjena na korist, ampak na sijaj, razmah in lepoto. Tem ljudem je lažji prehod od greha do svetosti, ker imajo srce odprto za trenutek življenja, za človeško čustvo in niso prav nič vezani po kakem prepričanju ali ideji. Blíže so življenju, ker jih ne loči refleksija od njega, čustvo jim je vse bliže, bliže jim je ljubezen, bliže Bog.

Boccaccio in romanska novela je nadindividualna oblika kot sonet ali stanca, ki ima vnaprej določeno tektoniko z nenadnim preokretom dejanja v duhovito zaostreno misel. Magajni raste oblika novele iz življenjske slučajnosti, novele imajo videz osebne anekdote. Boccaccio oblikuje poljubne snovi, Magajna predočuje življenje, osebne usode v primorski pokrajini, novele so lučke, ki nam približajo ljudi in večkrat presenetljivo posvetijo v njih duše. Boccaccio je tipična novela, to so osebne in organske novele, ki rastejo iz življenjske realnosti kakor večina literature od zadnjega stoletja. Vendar se Magajnov slog noče ves vstopiti v realnost. V pretežnem delu novel res čutimo mirno stvarnost, toda udobni, razvezani stavek ne stremi po ostrih obrisih, ampak po izrazu raztopljenega plavajočega občutja. — To prehaja mestoma v patetično in bujno življenje z višjim vzponom, ki stremi v lepoto izrednega. Če niso zgodbe pisane iz »mladostnega črnogledja«, je v njih vendar mnogo mladostnega zanosu, ki mu ni toliko za obnovo realnosti kot za poudarek lepega in visokega. Lepoto gleda v grenkosti, v ženski, v tragičnih slučajih. To je vse bolj površina za mlade oči. V liriko dvignjeno občutje sega kar v ekstazo, da včasih začutimo mlado Leo Faturo. Ni mu za ubrano godbo stavka, rajši ima zaneseni ritem ditiramba. Zlasti črtice Nuška, Bokavšek, Slivarica kažejo razvezan, širok in glasen patos s ponavljanjem besed, kar stopnjuje izraz v nadrealnost, s stavo besed, ki spominja na heroično srbsko pesem, in z mnogimi inverzijami, ki pospešujejo razgibanost čustva, ne v dramatično, ampak teatralično. Sredi tega dvignjenega čustva rezki, spoznavni stavki skoraj utonejo.

Po Cankarju in Zupančiču je težko pisati, da bi se nas prijelo, ker onadva sta pogodila in dosegla »mot intense«, besedo doživljanja, za katero je stremel impresionizem. Ona v prvi vrsti deluje na zunanji in notranji čut in sama potegne za sabo predstavne komplekse, večina pisateljev pa s slikanjem bolj vzbujajo predstavno zmožnost kot doživljanje, raje izčrpavajo predmetnost kot naše doživljanje predmetov (Walzel). Pri Magajni se to zlasti opazi, kjer v slikanju predmetnosti dogajanje zastane. — Te črtice, ki kažejo resničen korak iz vsakdanje literature v umetniške ceste, so vendarle začetniško delo, v Domu in svetu je dosegel že višjo stopinjo v osvobojeno sprostitvev duševnosti in tvorne moči. Dr. J. Šile.

Jakob Kelemina: **Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva**. Družba sv. Mohorja, 1950. 404 strani. (Znanstvena knjižnica, IV.)

a Štrekelj-Glonarjevo zbirko narodne poezije nam je J. Kelemina podal izbor narodne proze. Kaj je bilo prej, vezana ali nevezana beseda, je težko določiti. Logika pravi, da je prej proza, Kelemina in znanost trdita, da je »ta snov nekoč tvorila vsebino daljših ali krajših pripovednih pesmi« (5), pozneje pa je narod zgubil smisel za vezano umetniško obliko in ostanki tega razpada so bajke in pripovedi v nevezani besedi (6). Vsa uredba življenja je sedaj drugačna kot tedaj, ko je narod še veroval v bogove in si ustvarjal simbole za nepojmljivo, za skrivnostne duševne in naravne sile. Vmes so velika verska in kulturna gibanja, zgodovinski valovi in socialne razmere. Toda prasile, moč duše, solnca, noči, zime, poletja, gozda, vetra, ognja, vode so ostale iste in so v vsaki dobi dajale pobudo človekovi fantaziji, ki si je ustvarjala simbole za skrivnostno v vezani ali nevezani besedi, kakor so bili nagibi v času in osebnosti. Vezana in nevezana oblika sta bili istodobni kakor sedaj. Ritem in rima sta bolj slavnostni obliki, proza je bolj osebna. Tako nam tudi ni misliti vedno na nekaj prazgodovinskega, ampak bolj na nekaj pračloveškega, kakor se je izoblikovalo v kaki dobi. Zato bajke in pripovedke v pretežni večini niso metamorfoza prazgodovinskega, ampak človeškega iz različnih dob. Tudi v bajkah in pravljicah sta dve smeri: Ena ohrani tradicijo kot Grimm, druga kak motiv dalje razvija kot Brentano v Lorelei, iz besede in simbola si izmisliti mitično, ajtiološko razlago. Kajti narodna poezija se ne razvija drugače kot umetna. Tudi ona ni produkt kolektiva, kot so prej mislili, ampak produkt osebnosti. Kolektiv sodeluje le toliko, kolikor se pesem v teku časa razpoje, kolikor se bajka razbaja in pripovedka razpripoveduje.

Oba Grimma sta zbrala pri Nemcih narodno prozo v začetku 19. stoletja, pri nas je trudapolno delo izvršil J. Kelemina na podlagi obširnega materiala, ki so ga tekom stoletja zbiratelji zapisali iz ust naroda. Dasi je mogel podati na 400 straneh le izbor, vendar ni bistvenih stvari opustil in nam je dal knjigo, ki jo bo izobraženi in preprosti del naroda z veseljem bral. Priobčil je najznačilnejše tipe, sorodne je navadel v virih. Grimma sta izvedla enoten narodni slog, da sta izbrala najboljše in za navčno čustvovanje naroda najbolj značilne poteze iz besedotvornosti in sintakse. Kelemina je priobčil pripovedi deloma dobesedno, kakor so jih zapisali zbiratelji, dal jim je

le pravilno slovniško obliko, deloma je le glavne momente povedal z avtorjevimi besedami, kjer so narodne motive preveč raztezali, včasih pa je povedal le vsebino (32). Primerjati mi je bilo mogoče le pripovedi, ki jih je priobčil po Jurčičevih »apiskih« (I. zvezek dr. Prijateljve izdaje). Mislim pa, da Jurčiča le ni bilo treba popravljati kot dijaško nalogo, kar je J. Kelemina storil; tako se vsiljuje pisatelju le logična brezbarvnost »pravilnega« jezika. Ker ni vseh pripovedi enotno stiliziral, ampak le jezik približal književni rabi, bi bilo bolje, da je dobesedne izpise prinesel v velikem tisku z imenom zapisovalca, kjer je pa le vsebino označil, naj bi bil mali tisk. Tako bi še enkrat začutili vso barvo in ton narodne proze, kar je zdaj deloma zabrisano. Ne gre le za vsebino, gre tudi za obliko, v katero so bile povesti zapisane in v njej živijo. Si parva licet... Za Schlegel-Tieckovo prestavo Shakespearea so se pojavile »pravilnejše«, a ton Schleglove prestave se ne da nadomestiti, ton starine in zgodovine. J. Kelemina je opustil ton in barvo onega čustvovanja, iz katerega so bile napisane v Novicah, Glasniku, Kresu, Zori itd. Drugače je knjiga pisana v lepi in snažni slovenščini.

Grimm je določil razliko med pripovedko in pravljico tako, da je prva navezana na kraj in čas, pravljica pa je brezčasna in brezkrajevna (Goethe: Pravljica je občečloveška, spominja na vse in nič.) Kelemina pravi v mitološkem uvodu: »V bajki prevladuje mitično jedro in višja bitja. V pripovedki mitično jedro otemni, višja bitja dobe človeške poteze, pravljica pa je le igra fantazije in namišljena istinitost, v katero pripovedovatelj sam ne veruje, medtem ko so za narod bajke in pripovedke kos dejanske istinitosti. Pravljica se konča z zmago pravičnega, za bajke je dobro in slabo brez pomena«. Ker ni jasne meje med temi vrstami, je Kelemina snov drugače razdelil, po predmetih, po vrstah bitij, o katerih govore povesti. Morda bi komu prijala razdelitev po motivih, a J. Kelemina je hotel osvetliti prvotno mitologijo, kolikor je moremo spoznati iz okrnjenih ostankov. Omenili smo že, koliko je mogoče govoriti o prvotnosti in koliko so vzbujale narodno fantazijo velike sugestije, da je deloma stare snovi prevlekla z novo barvo, deloma samotvorno iznajdovala v dobi viteštva, čarovništva, tlačanstva itd. Te kulture so odele starejše snovi, pa tudi same so bile vir novega bajanja. — Čeprav ni mogoča znanstvena eksaktnost in se fantazija znanstvenika poljubno razvija, je vendar precejšen kos dela v takih rekonstrukcijah, v katerih je prvotno jedro otemnelo. Druga je pa to, da so tudi naši zbiratelji pripovedi delali iz različnih nagibov: Eni so točno povzeli narodovo pripovedovanje (Trstenjak), drugi (Trdina) so razvijali narodne motive v smislu kritike javnega življenja, tretji v smislu poetične zaokroženosti (Levstik), tako da je bilo v resnici težko napraviti pravi izbor. Motive je le deloma pomeril ob sorodnih narodih, omejil se je na Hrvate in Nemce, pa to je delo za druge, Kelemina je vendar ustvaril iz zaprašenih in pozabljenih listov lepo knjigo.

Scoville-Holeček: V samotah pragozda. Mohorjeva knjižnica, 35. 182 strani. Povest za mladino, utile eum dulci, pripoveduje, kaj doživita dva skavta iz ameriškega mesta tekom enega

meseca v pragozdu. Dobra indijanarica, ki ne kvari mlade fantazije s pustolovščino, ampak jo usluži kreposti in pouku o prastopinjini človeštva.

Skolaster-Kmetova: V oblasti čarodejev. Mohorjeva knjižnica, 36. 264 strani. Knjiga nam odpre pogled v kulturne razmere afriških črncev, kakor so še pred nedavnim vladale. Važnejši kot poglavar v selih je čarovnik, ki drži ljudstvo s sugestijo svoje krvoločnosti v najhujši sužnosti, da je proti njemu brez moči. To je orgiastični nagon, ki se ne razvija od narave navzgor, ampak v degeneracijo.

Življenje svetnikov. 7 zvezek, stran 115—192. Obsega svetnike 22. aprila do 4. maja. Knjiga, ki je pobožno in znanosti odgovarjajoče pisana, ima to napako, da bo malokdo čakal konca, če bo šlo v tem teku naprej.

M. Humek: Boj sadnim škodljivcem. 91 strani. Strokovna knjiga za napredno vrtnarstvo.

Anton Brecelj: O zdravju in boleznih. Mohorjeva knjižnica, 54. 368 strani. Vidimo zdravnika, ki ne misli le na posameznega bolnika, ampak na cel narod. Ker se boji napačnega umevanja, ne razlaga zdravljenja posameznih bolezni, ampak daje le bolj splošna navodila za zdravje. Sočutno osebni ton, ki razprši vse dvome in skrb za lepo slovenščino priporočata knjigo, da se razširi v najširše kroge.

Ni literarna revija mesto za kupčijsko agitacijo. Že lani sem v DS omenil, da je vsebina in oblika knjige najboljša reklama. In priznati je treba, da družba stremi tudi po tej notranji reklami, po literarni vrednosti knjig. Poleg rednih publikacij izdaja tudi knjige za doplačilo, ki so nekoliko bolj oddaljene iz glavnega kroga čitateljev in segajo v višjo izobrazbo. Tako si bo pretežni del čitateljev, ki izhaja iz kmetijskega in delovnega stanu, nabral koristnega in zabavnega berila, izobraženec pa leposlovno in znanstveno knjižnico. V tisku za leto 1931 ima na primer: Zbrane spise dr. Detele, pesmi modernega pesnika Pogačnika, dr. Vebra Knjigo o Bogu, kulturno znamenito knjigo sv. Terezije, ki jo je priredil Fr. Terseglav itd. O delu uredništva priča vzorna in čista slovenščina, še bolj pa stremjenje, da bi družba postala idealno slovensko založništvo. Prej smo videli v njej mrtev kapital, ki raste neznanu kam, ko je skuhal tiho in skrivnostno nekaj »poljudnih« knjig, zdaj se pa kaže (morda ne samo v besedi), da ne stremi po gmotnem dobičku, ampak da gre prebitek zopet narodu v korist. Mogla bi izdati zbirke starejših pisateljev, mladim pa omogočiti izdajo novih del ali razdeliti vsako leto nekaj nagrad kot priznanje in spodbudo za delo, ki ni usmerjeno na trenutno korist, ampak na višje vrednote. Kaj je dal narod Cankarju, ki mu je vse življenje posvetil? Kaj je storila družba, ki hoče biti duševna mati naroda za take svoje sinove, ko je imela do sto tisoč udov? Stoj misel!...

Tisk je okusen, le črka f je čudno podobna črki t, papir vobče dober, nejasno pa je, zakaj je tako slab v Keleminovi knjigi, ki je vendar trajne vrednosti. Dr. J. Šile.